

„Při takovém pohledu člověk téměř zapomene na tichou vlast.“ Slovinští spisovatelé – pražští studenti a doktorandi

Tone Smolej (Lublaň)

Abstrakt

Na sklonku 19. století se na Univerzitu Karlovu v Praze přihlásilo několik slovinských studentů, a to zejména díky významu profesora T. G. Masaryka. První doktorské disertační práce předložené slovinskými kandidáty patřily společenským vědám, např. disertační práce věnovaná slovinskému školskému systému v reformačním období vznikla v roce 1910, pod vedením filozofa Františka Drtiny ji připravil publicista Ivan Lah. Volba tématu byla částečně ovlivněna Masarykovým pozitivním pohledem na husitství. Na počátku 20. století byli slovinští studenti druhou největší etnickou komunitou na pražské Právnické fakultě, kterou převyšovali pouze domácí Češi. K význačným právníkům se zařazují dále Anton Leskovec a Anton Novačan (ten získal doktorát v roce 1915). Slovinci pokračovali ve studiu až do dvacátých let v Praze, zejména jako studenti jejich krajana Matiji Murka. Pod Murkovým vedením Ferdo Kozak, další významný autor, vytvořil svou disertační práci *Illyrismus a Slovinci* (Ilirizem in Slovenci) v roce 1922.

Klíčová slova

slovinští spisovatelé; Karlova univerzita

Abstract

„With Such a View, One Almost Forgets the Silent Homeland.“ Slovene Writers – Students and Doctoral Students in Prague

The close of the 19th century saw the enrolment of several Slovene students at the Charles-Ferdinand University in Prague, mostly owing to the fame of Professor Tomáš Masaryk. The earliest doctoral dissertations submitted by Slovene candidates belonged to social Sciences, but a dissertation on the Slovene school system during the Reformation was produced in 1910, prepared by Ivan Lah, a budding man of letters, and supervised by František Drtina. The choice of the theme was partly influenced by Masaryk's positive views of Hussitism. In early 20th century, Slovene students were the second largest ethnic community at the Prague Faculty of Law, outnumbered only by the Czech. Two outstanding lawyer-writers were Anton Leskovec and Anton Novačan (the latter obtained his PhD in 1915). Slovenes continued to study in Prague well into the 1920s, particularly as students of their fellow countryman Matija Murko. It was under Murko's supervision that Ferdo Kozak, another eminent author, produced his dissertation on *Illyrism and Slovenes* (*Ilirizem in Slovenci*) in 1922.

Key words

Slovene writers; Charles University in Prague

Článek vznikl v rámci projektu *Historie doktorských dizertací slovinských kandidátů v rakousko-uherské monarchii (1872–1918)*, který financuje ARRS. Autor děkuje za pomoc dr. Andreji Šurlovi, bývalému lektorovi slovinštiny na Univerzitě Karlově. Název je převzat z novely *Od srdce* (Iz srca) Antona Leskovce.

Roku 1882 byla v rámci Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze založena kromě německé i univerzita s českým vyučovacím jazykem. Franc Miklošič sice dříve v Panské sněmovně zapochyboval o tom, zda se Čechům podaří vychovat dostatek kvalifikovaných univerzitních učitelů, ale poté hlasoval pro takové rozdělení, jaké si Češi přáli, totiž na základě institucionální kontinuity, a nikoli ve formě zcela nové české univerzity, což obhajovali Němci.¹ Starší profesori se museli rozhodnout, kde budou nadále vyučovat, rozděleny musely být i společné prostory. V akademickém roce 1882/83 se bylo možné zapsat pouze na právnickou a filozofickou fakultu, kde začal přednášet Tomáš Masaryk, který se předtím habilitoval na vídeňské univerzitě. V devadesátých letech 19. století bylo na české univerzitě zapsáno již více studentů než na německé² a ke konci století začali přicházet i Slovinci. Leckterý slovinský student se na českou univerzitu vydal kvůli proslulosti prof. Masaryka. Jedním z prvních byl Ivan Žmavc (1871–1956), který se po studiu ve Štýrském Hradci zapsal na českou filozofickou fakultu, kde navštěvoval Masarykovy přednášky z filozofie, a poté roku 1898 promoval na německé univerzitě s prací o svobodné vůli u Tomáše Akvinského. Žmavc, pozdější knihovník Klementina, byl spoluzakladatelem Masarykovy akademie práce.³ Poněkud odlišná byla cesta Dragotina Lončara (1876–1954), který se u Jaroslava Golla zapsal na antické a středověké dějiny a u Josefa Pekaře na dějiny novodobé. U Lubora Niederleho studoval archeologii a slovanské starožitnosti, u Jana Palackého národopis, horopis a vodopis. Po absolvovaných rigorózních zkouškách z geografie a filozofie Lončar roku 1902 promoval s prací *O hustotě obyvatelstva a jeho sídel v Kranjsku*, která se stala první obhájenou dizertací slovinského kandidáta na české univerzitě. Tak jako další zástupci jeho generace i Lončar navštěvoval Masarykovy přednášky z filozofie a sociologie, a již roku 1900 měl v Lublani přednášku s názvem *Naše filozofično stališče nasproti liberalismu, klerikalizmu in socialni demokraciji (Náš filozofický postoj vůči liberalismu, klerikalizmu a sociální demokracii)*, která se teoreticky opírá o Masarykovu filozofii. Přednáška byla společně s dalšími referáty vydána v brožurě *Kaj hočemo. Poslanica slovenski mladini (Co chceme. Poselství slovinské mládeži)*, jíž chtěli slovinští realisté Masarykovu myšlenku prosadit i na domácí půdě.⁴

Pavle Pestotnik (1879–1955), autor druhého doktorátu, se pro studium v Praze rozhodl, protože chtěl poznat českou sokolskou organizaci. Před studiem znal češtinu jen z Vymazalovy gramatiky. Stejně jako Lončar studoval i Pestotnik u Golla starší, u Pekaře novodobé dějiny a Václav Novotný mu přednášel *Husité, táboři, bratři*. Masaryka, u kterého navštěvoval sociologii, filozofii náboženství a historii malého národa, popsal později následovně: „Byl ostrým, věcným kritikem, nejen katolicismu jako všeho špatného a nezdravého, což později organizovaná katolická církev přimíchala k původnímu čistému pojetí víry. Známa je jeho veřejná debata v Kolíně, kam Masaryk pozval k diskuzi o církevních a náboženských pro-

1 LUKAN, Walter: *Franc Miklošič kot politik v gosposki zbornici*. In: Miklošičev zbornik. Obdobja 13. Lublaň: SAZU, Filozofska fakulteta, 1992, s. 587.

2 HAVRÁNEK, Jan: *Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918)*. In: Dějiny univerzity Karlovy III (1802–1918). Praha: Karolinum, 1997, s. 186.

3 GANTAR GODINA, Irena: *T. G. Masaryk in masarykovstvo pri Slovencih*. Lublaň: Slovenska matica, 1987, s. 134.

4 Tamtéž, s. 38.

blémech vysoké církevní kruhy. Jeho výzva je známa: neničit víru, ale požadovat očistění toho, co k čisté Kristově nauce přidala náboženská spekulace učených teologů na církevních kongresech ve středověku a později.“⁵

Pestotník cvičil u českého Sokola, a dokonce se zúčastnil sokolského sletu ve Lvově, který byl zahájen slavnostní mší. Zatímco polští sokolové během velebení klečeli, český náčelník vydal následující rozkaz: „*Husův národ stojí v pozoru!*“⁶ Roku 1906 složil Pestotník rigorózní zkoušku z obecné a rakouské historie a u Masaryka filozofickou rigorózní zkoušku, promoval s prací *Počátky národně politického života u Slovinců*, později se stal profesorem, stařešinou slovinského Sokola a ministrem první slovinské vlády.

Jak můžeme usuzovat z pramenů, byli první slovinští doktorandi spíše humanitně orientováni a současně se pokoušeli myšlenky českého realismu (respektive masarykovství) a sokolství prosadit ve Slovinsku. Na podzim roku 1903 se na českou univerzitu zapsal první spisovatel – Ivan Lah –, který o dvě desetiletí později popsal své pocity takto: „*Když jsem r. 1903 přišel na pražskou univerzitu, vedlo se mi jako leckterému mladému člověku, který v poměrech nového života hledá sebe sama. Univerzita byla rozmístěna po různých starých budovách Karolina a Klementina – filozofické přednášky probíhaly ve velkém tzv. Lázeňském sále a na Malé Straně. To vše mělo negativní vliv na začátečníka, který se ve velkém městě sotva vyznal. Často se stalo, že jsem posluchárnu našel, když už přednáška skončila. Kromě toho mě zajímala knihkupectví a antikvariáty se svými výlohami a častokrát jsem si za pár šestáků koupil knihu, která mě zaujala, a odešel do parku, kde se tímto způsobem studovalo příjemně než na přednáškách, zejména proto, že jsem ještě dobře neovládal jazyk. Tak se může studium stát nebezpečným pro toho, kdo chce univerzitu absolvovat. Ačkoli jsme měli v klasické filologii odborníky, kteří byli vynikající přednášející, jako Novák, Král, Vysoký, Groh a další, nemohl jsem v této vědě najít skutečný smysl.“⁷*

Josef Král, který Lahovi přednášel řeckou metriku a gramatiku attického dialektu, se habilitoval ještě na nerozdělené univerzitě, a Robert Novák, který se roku 1882 stal vůbec prvním profesorem habilitovaným na české univerzitě, římskou rétoriku, tragédii a lyriku. U Hynka Vysokého poslouchal Lah řeckou mytologii a u Františka Groha Platóna, Homéra a řeckou tragédii. Kromě klasické filologie si Lah zapisoval také slavistické předměty, František Pastrnek, Miklošičův žák, tehdy přednášel staroslověnštinu i českou, moravskou a slovenskou dialektologii. Lah později napsal, že ho slavistika zajímala více po literární než po jazykové stránce, měsíce mu tak ubíhaly v nerozhodném přemýšlení, ale brzy našel pravého učitele: „*Jednou mě cesta přivedla na přednášku z historie pedagogiky. Přednášel prof. Drtina. Velký sál byl zcela zaplněný, asi 200 lidí poslouchalo s jakousi posvátnou horlivostí přednášejícího. Hovořil o Rousseauovi. Jeho projev byl výrazný a jasný, přednáška precizní a zajímavá. Předě mnou se rodila podoba velkého cestovatele, neklidného ducha, který opustil své rodné město Ženevu a vydal se do světa, aby se stal hlasatelem velkých nových myšlenek. Od té chvíle jsem byl věrným posluchačem svého profesora, a když jsem se s ním při jedné*

5 PESTOTNÍK, Pavel: *Moja življenjska slika*. San Ramon: Vlado Bevc, 1995, s. 33.

6 Tamtéž, s. 9.

7 LAH, Ivan: *Prof. dr. Drtina (1861–1925)*. Popotník 46, 1925, s. 38.

příležitosti osobně seznámil, byl potěšen, že má mezi posluchači i Slovinci, a prosil mě o nějaké informace o našem školství, jelikož neměl přesné údaje.“⁸

Po roce 1904/1905 Lah u tohoto profesora navštěvoval historii pedagogiky, reformní směry ve středoškolské didaktice a historii novodobé filozofie v období renesance a reformace. Drtina platil za stoupence profesora Masaryka. Přestože Lah si u něj v době studia zapsal pouze filozofický seminář a přednášku o Dostojevském, z *Knihy vzpomínek (Knjiga spominov)* vyplývá, jak hluboce ho Masaryk ovlivnil: „[Masarykovy] přednášky byly zcela naplněny; všichni poslouchali s jakousi svatou pobožností. Přestože jsem ještě zcela neovládal jazyk, cítil jsem vliv jeho osobnosti: jeho krátké úsečné věty vyslovované z hlubokého vnitřního přesvědčení, s vážným slovem a charakteristickými gesty jeho pravé ruky, jeho pohled a celý fenomén, vše v sobě mělo cosi lákavého, přitažlivého a mnohé jeho věty doznívaly v duši ještě dlouho poté, kdy už jsme odcházeli na procházku do zahrady Kinských. Zde se vysvětlovalo evangelium života, evangelium národnosti, evangelium nového slovanství.“⁹

Masaryk chtěl mládež, která k němu přilnula, ochránit před bezvěřectvím a náboženskou indiferentností, jelikož pouze na základě víry je možné vychovávat lepšího a šťastnějšího člověka. Mladé upozorňoval na Jana Husa a další české reformátory, kteří chtěli národům vrátit čistou Kristovu církev, kde se modlí k Bohu v duchu a pravdě.¹⁰ Jakmile jeho boj o zbožnost u české mládeže vyvolal vzpomínky na husitskou tradici, začali se i slovinští masarykovci zajímat o naši reformaci. Masarykovy podněty a Drtinovy přednášky o renesanci a reformaci ovlivnily výběr tématu doktorátu, který začal Lah psát začátkem roku 1908: „Musím prostudovat celou renesanci a celou reformaci, protože škola je vždy ozvěnou doby. Musím říct, že toto období je velmi zajímavé, a jsem uskutku spokojený, že jsem si ho zvolil. Myslím, že i moje práce *Naše školství v době reformace* bude velice dobrá. Prof. Drtina byl opravdu spokojený, když jsem mu to sdělil, nicméně mě trochu udivilo, když mi řekl, že první rigorózní zkouška bude z celé filozofie a z celé pedagogiky a druhá z klasické filozofie. Je to obsáhlá záležitost, no, ale slíbil mi pomoc. Plán je nyní pevný a pracovník pilný a zdravý.“¹¹

Když psal tyto řádky, připravoval Lah kulturně-historickou studii *Primož Trubar a naše reformace (Primož Trubar in naša reformacija)*, v níž také cituje Masarykovu řečnickou otázku, zda jsou Češi skutečně národem Husovým. Protože slovinský národ je klerikální, zotročený a servilní, své reformátory nezná nebo se za ně stydí.¹² Již dříve zveřejnil novelu *Predikant*, o duchovním, který chce učit lásku a kázat lidem čistou pravdu, ale při pronásledování ho zabijí jako bezvěrce. O dva roky později absolvoval Lah nejprve rigorózní zkoušku z filozofie u Drtiny a Masaryka s výborným hodnocením. Druhá rigorózní zkouška byla nakonec ze slovanské, nikoli z klasické filologie. U Pastrnka dostal „výborně“ a u Polívky „dostatečně“.

Originál doktorské dizertace dnes již není v evidenci, ale Lah práci zveřejnil ve slovinštině v časopise *Popotnik*. Středověk popisuje pomocí citátů z Prešernova *Křtu na Savici*

8 Tamtéž.

9 LAH, Ivan: *Knjiga spominov. Ječe. Moja pot. Dan 1914*. Lublaň: Tiskovna zadruha, 1925, s. 26.

10 Tamtéž, s. 36–37.

11 Ivan Lah, dopis Juli Vouk. Vinohrady, 19. 1. 1908. NUK Rz Ms 1633.

12 LAH, Ivan: *Primož Trubar in naša reformacija. Kulturno-historična študija*. Lublaň: Blaznik, 1908, s. 7.

(*Krst pri Savici*). Obětování Bogomily vysvětluje ve světle tehdejšího supranaturalismu a supraracionalismu. Také Črtomir je pro něj středověkým člověkem, protože se ze svých hříchů kaje a slouží církvi. Středověk je pro Laha¹³ obdobím, kdy neexistují důkazy o slovinském kulturním životě: „Slovinský otčenáš, apoštolské vyznání víry a přísaha, to je vše, co kulturního tehdejší slovinský národ potřeboval.“ S větším nadšením promluvil Lah o hnutích, jež přicházela ze severu a jihu, o italské renesanci a německé reformaci, které vysvětluje i pomocí monografie Františka Drtiny *Myšlenkový vývoj evropského lidstva* a dalších jeho prací. V Itálii byla půda pro renesanci příznivější než pro reformaci, zatímco v Německu tomu bylo právě naopak. Lah se dále zabývá Trubarovými pohledy na školství, které vyjádřil v díle *Cerkvena ordnunga*, že žádná země, ani město, ani obec nemohou být bez škol, žáků a učených lidí. Lah polemizuje s Ilešičovými¹⁴ tezemi, že je nutné opatrně přijímat tvrzení o národním charakteru protestantského školství, neboť zdůrazňuje, že nižší školství bylo rozhodně slovinské. Drtinova teze, že po Melanchthonově smrti nebyla ani jedna univerzita a ani jedna škola, kde by nebyli jeho žáci, u nás platí pro školu v Kršku a později v Lublani, protože je vedl magistr Adam Bohorič. Konec reformace a školství roku 1598 považuje Lah¹⁵ za „konec našeho prvního kulturního života“. Odmítá názory některých historiků, že reformace byla pouze kopií německého luteránství, a svoji práci uzavírá Drtinovou myšlenkou, že školství každého období odpovídá jeho kulturnímu charakteru, a také zdůrazňuje, že reformace v lásce ke knize a výchově zanechala dědictví, které „*nám musí být svaté jako trvalý základ naší národní kultury*“.¹⁶

Oproti Filozofické fakultě v Praze, kde bylo na začátku století zapsáno pouze devět slovinských studentů, jich bylo na Právnické fakultě hned 31. Slovinští studenti představovali jeden a půl procenta všech, což znamená, že byli za Čechy (97,6 %) druhou největší národní komunitou.¹⁷ Jedním z nich byl také Josip Murn, který navštěvoval přednášky z německého, římského a autorského práva. V akademickém roce 1908/09 akademický senát navrhl, aby byly na české univerzitě určité přednášky až do založení slovinské univerzity vedeny ve slovinštině, což však ministerstvo zamítlo.¹⁸ V akademickém roce 1913/14 se počet studentů zdvojnásobil a představoval už tři procenta.¹⁹

I přes propagandu proti pražské univerzitě, která Masaryka a Drtinu prohlašovala za neznabohy,²⁰ se do české metropole začali vydávat výrazně nábožensky orientovaní studenti, kteří roku 1910 založili slovinský katolický akademický spolek Dan (Den). Jedním z jeho členů byl spisovatel Anton Leskovec, který v dosud neznámém dopise rodině sděloval, jak všichni členové spolku po několikadenních duchovních cvičeních u jezuitů

13 LAH, Ivan: *Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem*. Popotnik 31, 1910, s. 177.

14 ILEŠIČ, Fran: *Trubar in njegova doba*. In: Trubarjev zbornik. Lublaň: Slovenska matica, 1908.

15 LAH, Ivan: *Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem*. Op. cit., s. 311.

16 Tamtéž, s. 345.

17 HAVRÁNEK, Jan: *Počty a původ posluchačů pražských univerzit v letech 1802–1918*. In: Dějiny univerzity Karlovy III (1802–1918). Praha: Karolinum, 1997, s. 364.

18 HAVRÁNEK, Jan: *Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918)*. In: Dějiny univerzity Karlovy III (1802–1918). Praha: Karolinum, 1997, s. 193.

19 HAVRÁNEK, Jan: *Počty a původ posluchačů pražských univerzit v letech 1802–1918*. Op. cit., s. 367.

20 BENEDETIČ, Ana: *Poti do univerze*. Lublaň: Studia Humanitatis, 1999, s. 225.

vstoupili do Mariiny společnosti: „Přijímal nás sám jeho eminence kníže a arcibiskup Lev hrabě Skrbenský; sám nám připnul medaile. Rovněž obřad je jiný než v Kraňsku. Nejkrásnější je přísaha. Poklekne se, tři prsty se položí na evangelium, které drží kardinál, odřiká se přísaha, políbí se kardinálův prsten a evangelium. Bylo to uskutku krásné.“²¹ Protože jmenování Skrbenského pražským arcibiskupem přijala veřejnost jako protičeský počin,²² je jasné, že se členové spolku Dan neidentifikovali s Masarykovými myšlenkami. Leskovec, který už jeden semestr studoval ve Vídni, navštěvoval u Leopolda Heyrovského, otce prvního českého nositele Nobelovy ceny, římské dědické právo a u Jaromíra Čelakovského, syna Prešernova kolegy, historii práva v českých zemích. V pozdějších semestrech poslouchal u Emanuela Tilsche rakouské státní právo, u Cyrila Horáčka finanční vědu a u Karla Hermanna Otavského obchodní právo. Břetislav Foustka mu přednášel moderní stát. V době studia Leskovec napsal i své první prozaické dílo, které je obohaceno pražskými impresemi: „Chodil jsem, jako každý den, po vltavských nábřežích. Sem a tam mě oko donutilo, abych se zastavil, opřel o železný zábradlí a zahleděl se na tu nádheru, která je vlastní jen stále mladé a krásné zlaté Praze. Širokým korytem rozlévala temná hluboká Vltava své vody pomalu, avšak silně, v ní se zrcadlily krásné nové paláce, kterým západ slunce v posledních chvílkách zlatil okna. Dole pak královské Hradčany s monumentálním sv. Vítem, před tebou okouzlující Petřín se svými parky. Nalevo stráží hrdý Vyšehrad se svojí historií a napravo celá Praha se stovkami věží, jako mořský přístav. Kdo by ti měl za zlé, že při takovém pohledu člověk téměř zapomene na tichou vlast s jejími zelenými údolími, rozkošnými jezery, zasněženými horami.“²³

O několik let později se do studentského spolku Adrija zapsal Anton Novačan, který však v Praze šťastný nebyl: „Bojuji s celým světem. Z Adrije mě zítra večer nejspíš vyženou, protože kladu odpor a mám chyby. Ve spolku jsou totiž sami slavní Sokratové a Lykúrgové a všichni bez chyb. Řekl jsem, že neznám národ, ale pouze sebe a že s národem nechci nic mít, že ze sebe hodlám o to více udělat – a jsou rozhořčení. Nevíš, drahý můj, jak jsou hloupí, pokrytečtí a jezuitsky radikální.“²⁴

Novačan jinak na Právnické fakultě v prvních semestrech poslouchal historii římského, německého a českého práva i církevní právo, ve vyšších semestrech rakouské právo, ekonomii a statistiku. Zapsal se i na Drtinovy přednášky o filozofii a Chytilovy o Leonardu da Vincim. V jeho pozůstalosti se dochovalo několik osvědčení: kolokvia u Miloslava Stiebera (*Německá právní historie*), u Heyrovského (*Historie a systém římského práva*) a u Roberta Maršana (*Vývoj ústavy rakouského císařství, 1860–67*) absolvoval velmi dobře, u Karla Kadlece (*Rakouská státní historie*) a Hobzy (*Církevní právo*) dokonce s výborným prospěchem.²⁵ Po rigorózních zkouškách z historie práva, rakouského práva a státovědy, které skládal částečně v češtině a částečně v němčině, byl roku 1915 promován doktorem práv.

21 Anton Leskovec, dopis rodině. Praha, 9. 12.1910. A. Leskovec. Korespondence. Zgodovinski arhiv Škofja Loka. SI-ZAL-ŠKL/0066. Družina Kušar. T. e. 1. P. e. 15.

22 KRONTHALER, M.: *Skrbenský von Hřístě, Leo*. OBL 12, 2014, s. 334.

23 LESKOVEC, Anton: *Iz srca*. In: Zbrano delo 1. Lublaň: Državna založba Slovenije, 1991, s. 8.

24 Anton Novačan, dopis Antonu Debeljaku. Praha, 17. 6.1911. NUK Rz. Ms 1190.

25 Anton Novačan. Zapuščina. NUK Rz Ms 1645.

Tehdy však již zuřila první světová válka. Kvůli mobilizaci Leskovec absolvoval pouze první, právně historickou rigorózní zkoušku, Pestotnik bojoval společně s Janem Masarykem a Lah prožil část války ve vězení.

Po vyhlášení Československa se stal Masaryk prezidentem republiky, na podzim roku 1918 se univerzita přejmenovala na Karlovu univerzitu, profesor Drtina se s ministrem školství podílel na přípravě školské reformy, mnoho dalších profesorů a docentů rovněž nastoupilo na nové funkce ve vládě a v parlamentu.²⁶ V souladu s novým jugoslávským režimem zohledňovala univerzitní statistika nadále Srby, Chorvaty a Slovince společně, na začátku dvacátých let studovalo na Karlově univerzitě hned 759 státních příslušníků Království a představovali přes osm procent všech studentů; Slováků, kteří již získali novou univerzitu v Bratislavě, bylo o polovinu méně. Po roce 1921 začal počet jižních Slovanů značně klesat a ve třicátých letech se zastavil pod půl procentem.²⁷ Jedním z početných jugoslávských studentů byl Ferdo Kozak, který se po dvou semestrech ve Vídni a v Záhřebu v letním semestru 1919 zapsal na Karlovu univerzitu, kde u Maximiliána Křepinského studoval francouzskou historickou gramatiku, u Václava Tilleho historii francouzské literatury a literární komparatistiku. Měl rovněž několik hodin francouzského lektorátu, kde se zabýval francouzským realismem a moderní poezií. Na slavistice kromě Pastrnekových přednášek ze staroslovenštiny poslouchal Polívkovy přednášky o srbské a ruské literatuře. Zapsal si i Máchalovy přednášky o české literatuře a o historii slovanských literatur od osvícenství do realismu. U tohoto profesora měl budoucí dramatik také seminář z Čechovových dramát. Ve stejnou dobu v Praze studovali i France Mesesnel, který u Karla Chytila navštěvoval dějiny umění, a Josip Vidmar. Ten v Praze zamýšlel studovat cokoli nebo vlastně nic, protože se chtěl nejprve věnovat dramaturgii, ale nakonec si zapsal přednášky u Máchala, Pastrnka a rodáka Rostohara. Ve *Tvářích (Obrazi)* popisuje, jak trávili večery na Vinohradech ve slovinské hospodě Pipan, kde byli Kozak a Mesesnel spíš hladoví než sytí, jelikož každou ušetřenou korunu utratili za knihy. V blízkém Německu, které tehdy prožívalo svoji nejkatastrofálnější inflaci, je mohli kupovat neobyčejně levně a navštěvovali také koncerty české filharmonie. Společně diskutovali o Sovětském svazu, který tehdy vedl Lenin, o filozofii a samozřejmě o literatuře: „O literatuře si [Kozak] rád povídal, řekl bych impresionisticky. Analýzy a estetické úvahy rád neměl, přestože, pokud vím, četl v té době proslulého českého kritika F. X. Šaldy.“²⁸ Jinak byl Kozak také předsedou jugoslávských studentů, poslanec Ivan Hribar mu zaopatřil pěkný byt a zval ho na řadu audiencí.

Roku 1920 přijal pozvání na Karlovu univerzitu téměř šedesátiletý prof. Matija Murko, jenž měl na konci října již inaugurační přednášku o předchůdcích ilyrismu,²⁹ a poté začal na nově založené katedře jihoslovanských jazyků a literatury s přednáškami o ilyrismu: „*Zájem o jihoslovanské jazyky a literatury u Čechů nebyl nijak velký; stejně si stěžovali i ostatní*

26 HAVRÁNEK, Jan: *Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918–1945*. In: Dějiny univerzity Karlovy IV (1918–1990). Praha: Karolinum, 1998, s. 20–22.

27 Tamtéž, s. 26.

28 VIDMAR, Josip: *Obrazi*. Lublaň: Državna založba Slovenije, 1979, s. 305.

29 JENSTERLE-DOLEŽAL, Alenka: *Arheologija konteksta. Murkovo nastopno predavanje na Karlovi univerzi v Pragi*. In: Sto let slovenistiky na univerzitetě Karlově v Praze. Praha: Filozofická fakulta, 2014, s. 56–67.

profesoři slovanských literatur a jazyků. Hlavní důvod spočíval v tom, že nebyla vyřešena otázka výuky slovanských jazyků na středních školách. Byl to *circulus vitiosus*, nedostávalo se kandidátů na slovanské jazyky na středních školách, a ti zase nechtěli studovat tyto jazyky, pokud neměli zajištěnou budoucnost. Jádro posluchačů tvořili i u mne Jugoslávci, zejména stipendisté vyšších ročníků, s nimiž bylo možno v seminářích pěkně pracovat.³⁰

Jedním z nich byl i Kozak, který si u Murka tehdy zapsal seminář a ke konci roku 1920 se s ním dohodl na tématu disertace, o čemž píše Ivanu Prijateljovi: „V první části se zamyslím dotknout charakteristiky romantického období obecně, potom jeho vlivu na Slovanů, vykreslit začátek ilyrismu, zejména kořeny, z nichž vyšel. Také bych rád zdůraznil jeho hodnoty v uměleckém a politickém ohledu. V druhé části hodlám podat krátkou kulturně-politickou historii Slovinců v té době, do níž bych poté začlenil fenomén ilyrismu u nás (hlavní Ilyrové). A nakonec nástin následků ilyrismu u nás a u Chorvatů. [...] Rád bych totiž shrnul vše, co se odehrávalo v různých slovinských centrech, v jeden celek, vypracoval tímto způsobem obraz tehdejších poměrů a tím nějak změřil, jak hluboce u nás ilyrismus vůbec rozvinul své kořeny a také, nakolik byl v přirozeném národním vývoji jeho fenomén připravený a oprávněný.“³¹

Na sklonku roku 1921 Kozak již informoval, že svoji disertaci »začal oblékat do definitivních šatů«, přestože mu jde psaní pomalu od ruky. Mnoho o ní debatoval i s prof. Murkem, který mu sdělil, že ho v Záhřebu požádali, aby napsal článek o nutnosti jednotného jugoslávského jazyka, ale odmítl.³² Po absolvované dvouhodinové rigorózní zkoušce ze slovanské filologie a historie moderních literatur, kterou u Murka a Tilleho složil na výbornou, a jednohodinové zkoušce z filozofie byl Kozak v létě roku 1922 promován doktorem filozofie.

V archivu Karlovy univerzity se dochovala Kozakova disertace s názvem *Ilyrismus a Slovinci (Ilirizem in Slovenci)*, která má 157 stran. V úvodních kapitolách Kozak pojednával o Herderových vlivech na Jana Kollára, což bylo staré Murkovo téma. Dále vylíčil přijetí českého básníka v Chorvatsku, především ve světle ilyristických snah. Podrobně popsal slovinské kulturně-politické postavení na začátku 19. století i roztržičnost slovinského organismu, neboť v době obrození ještě neexistoval jednotný slovinský spisovný jazyk uznávaný vši inteligencí: „A současně paralelně s myšlením a citěním národa většinu této inteligence nevázalo plné vědomí jednoty slovinského organismu.“³³ Ústřední místo v disertaci má patriotická škola ve Štýrském Hradci, zejména Stanko Vraz. Kozak se zaměřil i na psychické důvody jeho přestoupení k ilyrismu a současně popsal reakce na něj, zvláště u Prešerna, který byl přesvědčen o nemožnosti realizace myšlenky slévání srbského a slovinského jazyka. V závěru vyjmenoval pozitivní hlediska ilyrismu i ve světle aktuálních jugoslávských politických událostí: „Vlastenectví probuzené v ilyrské myšlence tato inteligence navlékla na osu společného citění, aby si v první řadě uvědomili svoji národní příslušnost a zároveň tímto krokem přistoupili k problému potřeby společného vyjadřování – jednotného slovinského spisovného jazyka. Hledíce všichni jedním směrem, byli donuceni k hledání jednoho prostředku. Vliv

30 MURKO, Matija: *Spomini*. Lublaň: Slovenska matica, 1951, s. 177.

31 Ferdo Kozak, dopis Ivanu Prijateljovi. Praha, 19. 1. 1921. NUKRz Ms 895.

32 Ferdo Kozak, dopis Ivanu Prijateljovi. Praha. 5. 11. 1921. Tamtéž.

33 KOZAK, Ferdinand: *Ilirizem in Slovenci*. Archiv Univerzity Karlovy, 1922, s. 47.

ilyrské myšlenky v její poslední fázi zasáhl právě toto jazykové hnutí a nepřímou způsobil obrození slovinského spisovného jazyka. Tak myšlenka jazykového a literárního sjednocení jižních Slovanů posílila a upevnila růst slovinského národa, hřejivá – ačkoli sama jako cíl mimo organické potřeby – vše v přirozenosti dané perspektivy vývoje. Myšlenka jugoslávské vzájemnosti klíčila z generace na generaci, dokud v naší době politickým sjednocením Jugoslávci konečně nenašla svoji reálnou tvář.³⁴

Hrstka slovinských spisovatelů, která studovala na nejbližší rakouské univerzitě se slovanským vyučovací jazykem, byla v Praze mile přijata. Charizmatičtí profesori a novější metody jim umožnili doktorské disertace, které by ve Vídni nebo ve Štýrském Hradci nebyly realizovatelné.

Ze slovinštiny přeložil Petr Mainuš

Literatura

- BENEDETIČ, Ana: *Poti do univerze*. Lublaň: Studia Humanitatis, 1999.
- DRTINA, Fran: *Miselni razvoj evropskega človeštva*. Do slovinštiny přeložil J. A. Glonar. Lublaň: Omladina, 1908–1909.
- GANTAR GODINA, Irena: *T. G. Masaryk in masarykovstvo při Slovencih*. Lublaň: Slovenska matica, 1987.
- GANTAR GODINA, Irena: *Slovenski doktorji v Pragi (1882–1916)*. *Zgodovinski časopis* 44, 1990, s. 451–455.
- HAVRÁNEK, Jan: *Budování české univerzity a její působení jako centra české vzdělanosti (1882–1918)*. In: *Dějiny univerzity Karlovy III (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997, s. 183–206.
- HAVRÁNEK, Jan: *Počty a původ posluchačů pražských univerzit v letech 1802–1918*. In: *Dějiny univerzity Karlovy III (1802–1918)*. Praha: Karolinum, 1997, s. 354–367.
- HAVRÁNEK, Jan: *Univerzita Karlova, rozmach a perzekuce 1918–1945*. In: *Dějiny univerzity Karlovy IV (1918–1990)*. Praha: Karolinum, 1998, s. 19–60.
- ILEŠIČ, Fran: *Trubar in njegova doba*. In: *Trubarjev zbornik*. Lublaň: Slovenska matica, 1908, s. V–XXXII.
- JENSTERLE-DOLEŽAL, Alenka: *Arheologija konteksta. Murkovo nastopno predavanje na Karlovi univerzi v Pragi*. In: *Sto let slovenistiky na univerzitetě Karlově v Praze*. Praha: Filozofická fakulta, 2014, s. 56–67.
- KOZAK, Ferdinand: *Ilirizem in Slovenci*. Archiv Univerzity Karlovy, 1922.
- KRONTHALER, M.: *Skrbenský von Hříště, Leo*. *OBL* 12, 2014, s. 334.
- LAH, Ivan: *Predikant*. In: *Vaška kronika*. Lublaň: Narodna Založba, 1907, s. 138–169.
- LAH, Ivan: *Primož Trubar in naša reformacija. Kulturno-historična študija*. Lublaň: Blaznik, 1908.
- LAH, Ivan: *Šolstvo za časa reformacije na Slovenskem*. *Popotnik* 31, 1910, s. 173–180, 204–211, 241–245, 269–277, 302–312, 342–345.
- LAH, Ivan: *Profesor Fran Drtina*. *Popotnik* 32, 1911, s. 321–322.

34 Tamtéž, s. 156–157.

LAH, Ivan: *Prof. dr. Drtina (1861–1925). Popotník* 46, 1925, s. 37–40.

LAH, Ivan: *Knjiga spominov. Ječe. Moja pot. Dan 1914*. Lublaň: Tiskovna zadruga, 1925.

LESKOVEC, Anton: *Iz srca*. In: *Zbrano delo I*. Lublaň: Državna založba Slovenije, 1991, s. 7–14.

LUKAN, Walter: *Franc Miklošič kot politik v gosposki zbornici*. In: *Miklošičev zbornik. Obdobja 13*.

Lublaň: SAZU, Filozofska fakulteta, 1992, s. 577–590.

MURKO, Matija: *Spomini*. Lublaň: Slovenska matica, 1951.

PESTOTNIK, Pavel: *Moja življenjska slika*. San Ramon: Vlado Bevc, 1995.

VIDMAR, Josip: *Obrazi*. Lublaň: Državna založba Slovenije, 1979.

VITOROVIČ, Nenad: *Protestantizem v polemikah ob štiristoletnici Trubarjevega rojstva*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, 2006.

red. prof. dr. Tone Smolej

Oddelek za primerjalno književnost in literarno teorijo

Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana, Slovinsko

tone.smolej@ff.uni-lj.si

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.